

MENTOR

AKADEMİK SANAT VE TASARIM DERGİSİ
ACADEMIC ART & DESIGN JOURNAL
e-ISSN: 3062-3022, <https://mentorakademik.com>
Mentor, Cilt:2, Sayı:1, 162-175, 2026
DOI: 10.64293/mentor.v2i4.73

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

GÖRSEL İLETİŞİM TASARIMINDA ÇOK DİLLİ TİPOGRAFİ KULLANIMI

Ezgi Bengisu BAHAR¹

Öz

Yazı, kültürlerarası zaman dilimi içerisinde çeşitlenip şekillenmiştir. Görsel iletişimin elemanlarından olan tipografi ise ortaya çıktığı zamandan bu yana farklı ihtiyaçlar doğrultusunda gelişmeye devam etmektedir. Özellikle günümüzde iletişimdeki toplumlararası gereksinimler, çok kültürlülük ve küreselleşme, beraberinde daha pratik çözümler oluşturmayı gerekli kılmıştır. Küresel Köy olarak da adlandırılan kavram bağlamında tasarım oluşturmak için farklı yazı sistemlerini ve alfabeleri dikkate almak önemlidir. Tipografideki dijitalleşme, OpenType (OTF) yazı tipi biçimi, Unicode (Evrensel Kod) standardının oluşturulması ve masaüstü yayıncılık araçlarındaki desteklenen diller ile farklı alfabelerin biçimsel özellikleri korunmuş ve sistematik süreç hızlandırılmıştır. Bu çalışmada, çok dilli (multilingual) tipografinin ne olduğuna, kavram ve metinlerin alfabeler arası kullanımı sırasında temel biçimsel özelliklerini kaybetmeden nasıl oluşturulduğuna değinilmiştir. Yazı sistemlerine ilişkin genel bilgiler verilerek aralarındaki biçimsel bağdaşımın nasıl kurulduğuna ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur. Söz konusu temel biçimsel özellikler görsellerle desteklenmiş, yazı sistemleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Farklı yazı sistemleri ve alfabeler arasında tipografik tasarımlar oluşturulurken, yazı karakterlerinin temel biçimsel özellikleri korunarak, görsel ve yapısal uyumun nasıl sağlandığına ilişkin cevaplar aranmıştır. Örneklerde sunulan görsellerin karşılaştırılmasındaki sonuçlar ve araştırmayı oluşturan veriler toplanıp, betimsel analiz yöntemi kullanılarak araştırma oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tipografi, Çok Dilli Tipografi, İki Dilli Tipografi, Görsel İletişim Tasarımı

THE APPLICATION OF MULTILINGUAL TYPOGRAPHY IN VISUAL COMMUNICATION DESIGN

Abstract

Writing has diversified and taken shape within the intercultural temporality. Typography, one of the elements of visual communication, has continued to evolve since its inception in line with different needs. Especially today, cross-cultural communication requirements in communication, multiculturalism, and globalization have necessitated the creation of more practical solutions. In the context of the concept known as the Global Village, it is important to consider different writing systems and alphabets when creating designs. The digitization of typography, the OpenType (OTF) font format, the creation of the Unicode (Universal Code) standard, and the languages supported by desktop publishing tools have preserved the structural attributes of diverse alphabets and streamlined systematic workflows. This study addresses what multilingual typography is and how it is created without losing its fundamental formal characteristics during the use of concepts and texts across alphabets. General information about writing systems is provided, leading to inferences on how formal compatibility is established between them. The fundamental formal characteristics in question are supported by visuals, and comparisons are made between writing systems. When creating typographic designs across different writing systems and alphabets, answers have been sought regarding how visual and structural harmony is achieved while preserving the fundamental formal characteristics of the characters. The results of comparing the visuals presented in the examples and the data comprising the research were collected, and the research was conducted using a descriptive analysis method.

Keywords: Typography, Multilingual Typography, Bilingual Typography, Visual Communication Design

¹ Arş. Gör., Başkent Üniversitesi, ezgibahar@baskent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7293-5006

Başvuru/Received: 13/02/2026 **Kabul/Acceptance:** 01/03/2026 **Yayın/Publish:** 03/03/2026

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

İnsanoğlu birbiriyle anlaşmak, kendini ifade etmek gibi amaçlar doğrultusunda iletişime ihtiyaç duymakta ve zaman içerisinde bu işlevi yerine getirebilmek için çeşitli iletişim kanalları kullanmaktadır. Bu kanallarda kullanılan en yaygın iletişim türlerinden biri ise görsel iletişimidir. Mağara resimlerinden modern alfabenin oluşumuna kadar olan süreç için çeşitli imgeler dizini kullanılmıştır. Gülensoy'a göre bu imgeler dizini sırasıyla; resim, piktograf², piktogram³, ideogram⁴, fonogram⁵ ve harf⁶ olmak üzere altı devreden oluşan bir gelişim süreci izlemiştir (Gülensoy, 1989: 14). Bu gelişim süreci ile beraber yazı karakteri tasarlanırken tipografik unsurların da göz önünde bulundurulması önem teşkil etmektedir. Yazı sistemleri ve bu yazı sistemlerinin nasıl oluştuğu, ele alınması gereken başlıca etmenlerdendir.

“Çok kültürlülük” kavramı, seksenlerin başında belirginlik kazanmış ve farklı etnik geçmişlere sahip insanların aynı ortamda birlikte var olabilecekleri fikrini temel almıştır. Bu yaklaşım, ırk, cinsiyet ve yaş gibi kategorilerin ötesine, ön yargısız bir biçimde geçilebileceğini ve kültürel etkileşimlerle melez bir toplumsal yapı düşüncesinin öğrenilebileceğini savunur. Çoğulcu düşüncenin temeli ise farklı kültürlerin doğrudan birbirleri ile dolayısıyla, tekil ve evrensel ölçütlerle değerlendirilemeyeceğini öne sürer. Ancak bu düşünce, çoğu zaman Batı merkezli bir üstünlük varsayımı üzerinden ele alınarak Batılı olmayan kültürler uygulanmaktadır (Fleming ve Honour, 2016: 872). Bu gibi düşüncelerden yola çıkarak çok kültürlülük ve küreselleşmenin etkisiyle görsel iletişimdeki sınırların giderek daralmakta olduğu kanısına ulaşılabilir.

Kimi araştırmacılar, interneti “global köy” fikrinin temelindeki yeni medya olduğu düşüncesini savunmak için McLuhan'ın yaklaşımlarına başvururlar. Televizyon ve internet gibi iletişim teknolojileri, küreselleşme ve yeniden yerelleşme süreçlerini doğrudan üretmek yerine bu süreçlere eşlik eder; ayrıca her biri değişken toplumsal ve ulusal biçimler alır (Maigret, 2014: 133). McLuhan, elektronik çağda bireylerin, yazı odaklı kültüre kıyasla çok daha yüksek bir farkındalık düzeyinde olacaklarını savunmuştur. Yazılı kültürün insan bilinçlerini körelttiğini, buna karşılık elektronik çağın ise bilinci canlandırıp yapılandıran bir çevre sunduğunu ileri sürer (Altay, 2005: 14). McLean'a (1980: 8) göre; farklı dillere sahip bireyler kendi dillerine özgü gösterge sistemlerini (çeşitli belirtke dizgeleri olan alfabe, dilbilgisi, anlambilim ve diğer yapısal kurallar) edindikleri ölçüde imge ve kavramları daha rahat bir şekilde anlar. Bunlara ek olarak, onları etkin bir şekilde analiz ederek yeniden kullanırlar. Günümüz ilişkilerinde ise yerelleşmenin ortadan kalkması ve küreselleşme ile birlikte bütün bunlar giderek iletişimsel bir hal almaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada; yazı sistemleri, biçimsel olarak yazı, tipografik kompozisyonlar, tipografi, iki dilli tipografi ve çok dilli (multilingual) tipografi hakkında yazılmış akademik kitaplar, makaleler, tezler ve web siteleri incelenmiştir. Bahsi geçen kavram ve metinlerin alfabeler arası kullanımında temel biçimsel özelliklerini kaybetmeden nasıl oluşturulduğu üzerinde durulmuş, yazı sistemlerine ilişkin genel bilgiler verilerek aralarındaki biçimsel bağdaşımın nasıl kurulduğuna ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde tarihsel süreç içerisindeki çeşitli yazı sistemleri anlatılarak onların gelişim süreçleri aktarılmıştır. İkinci bölümde yazı ve tipografik kompozisyonların biçimsel özelliklerinin neler olduğu üzerinde durularak tipografinin ne olduğuna, nasıl ortaya çıktığına ve zamanla ne gibi anlamlar yüklendiğine dair açıklamalarda bulunulmuştur. Üçüncü bölümde ise çok dilli tipografinin ne olduğuna değinilerek söz konusu kavramın önemi vurgulanmıştır. Söz konusu temel biçimsel özellikler görsellerle desteklenmiş, yazı sistemleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Örnek olarak sunulan görsellerin karşılaştırılmasındaki sonuçlar ve araştırmayı oluşturan veriler toplanmış ve

² Eski Mısırlılarda olduğu gibi harf yerine resim kullanan yazıda tek işaret.

³ Basitleştirilmiş resim.

⁴ Yazıda kelimenin harfleri gösterilmeden doğrudan doğruya fikri ifade eden işaret.

⁵ Bir harf veya hece veya sesi gösteren işaret.

⁶ Dildeki bir sesi gösteren ve alfabeği meydana getiren işaretlerden her biri.

betimsel analiz yöntemi kullanılarak nitel bir araştırma yapılmıştır. Bu bağlamda betimsel analiz, nicel ölçümlerden ziyade kavramsal, biçimsel ve görsel karşılaştırmalara dayalı nitel bir değerlendirme yaklaşımı benimsemekte, görseller ise bu kuramsal çıkarımları destekleyen kanıtlayıcı unsurlar olarak işlev görmektedir.

Çalışmanın kuramsal kurgusu ve görsel örneklerin kullanımı, belirli değerlendirmeler üzerinden yapılandırılmaktadır. Bu bağlamda analiz süreci öncelikle yazı karakterlerinin anatomisi, harf yapıları, çizgisel kalınlık ve incelikler, oranlar ve genel görsel yapı gibi biçimsel özelliklere odaklanmakta; buna ek olarak logografik, hecesel, alfabetik, ebced ve abugida gibi yazı sistemi türlerinin yapısal farklılıkları dikkate alınmaktadır.

Çalışmada ayrıca farklı alfabelerde ya da yazı sistemlerindeki harf biçimlerinin ortak bir tasarım dili içerisinde ne ölçüde uyum ve tutarlılık gösterebildiği sorgulanmakta, bu değerlendirme ise görsel bağdaşım kavramı üzerinden ele alınmaktadır. Tipografik kompozisyon ilkeleri kapsamında harf aralığı, satır düzeni, ağırlık, ölçek ve okunaklılık gibi temel ölçütler analiz çerçevesine dâhil edilmektedir. Unicode standardı ve OpenType formatı gibi teknolojik altyapılar ise çok dilli tipografik üretimin olanaklılığı açısından tartışılmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan görsel örnekler; yazı sistemlerinin yapısal ve biçimsel özelliklerini temsil edebilme, kuramsal tartışmaları destekleme ve alfabeler arası karşılaştırmayı mümkün kılma gibi ölçütleri baz alarak seçilmiştir. Görsel inceleme süreci, harf formlarının geometrik yapısı, serif kullanımı, çizgilerdeki karakteristik unsurlar, oran, ritim ve görsel denge gibi tipografik değişkenler çerçevesinde yürütülmüştür. Farklı alfabeler ya da yazı sistemleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar, biçimsel tutarlılık ve görsel bağdaşım kavramları temelinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme sürecinde ise biçimsel tutarlılık, algısal bütünlük, okunabilirlik ve yazı sistemlerinin tarihsel ve kültürel özellikleriyle uyumu gibi nitel ölçütler dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda görseller, araştırma kapsamında yalnızca betimleyici birer materyal değil, karşılaştırmalı çözümlemeyi destekleyen veriler olarak ele alınmıştır.

Problem Cümlesi/Alt Problemler

Farklı yazı sistemleri ve alfabeler arasında tipografik tasarım oluşturulurken, yazı karakterlerinin temel biçimsel özellikleri korunarak görsel ve yapısal uyumun nasıl sağlanabileceği bu çalışmanın temel araştırma problemidir. Ayrıca çok dilli tipografinin kavramsal olarak nasıl tanımlanabileceği, alfabeler arası aktarımda biçimsel tutarlılığın nasıl korunacağı ve yazı sistemleri arasındaki yapısal farklılıkların tasarım sürecine etkisi, temel araştırma problemindeki alt sorunsalları oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma, sadece tanımsal bir inceleme değil, yazı sistemleri arasındaki biçimsel bağdaşımın tasarım açısından nasıl mümkün olabileceğini sorgulayan bir araştırma niteliği taşımaktadır.

Amaç ve Katkı

Bu çalışmanın temel amacı, çok dilli tipografi kavramını yalnızca teknik ve yazılım temelli bir uygulama alanı olarak değil, görsel iletişim tasarımı bağlamında kuramsal, biçimsel ve kavramsal boyutlarıyla ele almaktır. Bu doğrultuda araştırma, farklı yazı sistemleri ve alfabeler arasında tipografik üretimin nasıl mümkün olabileceğini, özellikle biçimsel tutarlılık ve görsel bağdaşım ekseninde tartışmayı hedeflemektedir. Bunlara ek olarak, yazı sistemlerinin yapısal özelliklerinin tipografik tasarım süreçleriyle ilişkilendirilmesi ve alfabeler arası aktarımda karşılaşılan tasarım problemlerinin görünür kılınması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın alana katkısı, çok dilli tipografi kavramını disiplinlerarası bir perspektifle ele alarak, dilbilimsel yazı sistemi sınıflandırmaları ile tipografik tasarım pratikleri arasında kuramsal bir köprü kurmasıdır. Ayrıca tipografinin yalnızca estetik bir düzenleme pratiği değil, kültürel, yapısal ve algısal değişkenler içeren bir tasarım problemi olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada kuramsal tartışmaların görsel örneklerle desteklenmesi, çok dilli tipografinin soyut bir kavram olmaktan çıkarak somut biçimsel sorunlar ve çözüm önerileri üzerinden değerlendirilmesini

sağlamaktadır. Bu yönüyle çalışma hem akademik alanda hem de tasarım pratiğinde çok dilli tipografi konusuna ilişkin kavramsal farkındalığı artıran bütüncül bir katkı sunmaktadır.

1. Yazı Sistemleri

Yazının bulunuşundan önce insanlar kendilerini ifade etmek ve çevresindeki olayları tasvir etmek amacıyla görsel semboller oluşturmuşlardır. Dünyanın her yerinde bulunan mağara duvarlarına boyanmış ve kayalara oyulmuş bu görsel semboller, bilgiyi kaydetmenin ilkel araçlarını temsil etmektedir. Bu piktograflar ya da gerçek anlamlarını temsil eden görüntüler, onları yaratan okuryazar olmayan kültür tarafından kolayca anlaşılmıştır (Bosler, 2012: 2). Ambrose ve Harris'e (2010: 109) göre ideogramlar; bir fikri, bir sözcüğü ya da biçimbirimi temsil eder. Mısır hiyeroglifleri, Çince ya da Japonca gibi Asya dillerindeki harfleri tanımlamakta kullanılırlar. Piktografik temsiller olan hiyeroglifler ise Antik Mısırlılar ve Maya uygarlığı tarafından geliştirilmiştir (Ambrose ve Harris, 2012a: 274). Mısırlılar resim yazıları daha da geliştirerek hiyerogliflerine fonogram olarak adlandırılan sesleri temsil eden görseller eklemişler, böylece hem somut hem de soyut kavramları iletme imkânı sağlamışlardır.

Tarihteki ilk üç yazı sistemi; Sümer çivi yazısı, eski Mısır'daki hiyeroglifler ve Çince karakterlerdir. Her üç sistem de toplumlarda bilgiyi iletme, göstermek veya düzenlemek için geliştirilmiştir (Robson, 2020: 26). Başlangıçta etrafındaki olayları tasvir etme ihtiyacından dolayı oluşturulmuş, tinsel bir kaygı güdülmüş çeşitli imge dizinleri karşımıza çıkmıştır diyebiliriz. Yazının gelişimi ile resim ve yazı birbirlerinden ayrılarak alfabe oluşturulan temel birimler oluşturulmuştur (Bkz. Görsel 1). Fenikeliler, sesleri harf olarak adlandırılan yazıya dönüştürmeleri ile günümüzde kullanılan Latin alfabesinin temelini oluşturmuşlardır. Bundan önceki sistemlere bakıldığında kavramlar ya görsel olarak tasvir edilmekte ya da çizilmektedir.

Görsel 1: A harfinin gelişimi

Kaynak: <https://how-ocr-works.com/languages/latin-alphabet.html>, Erişim tarihi: 16.01.2026.

Diller, dünyanın her bir yanında kendi içerisinde bir sistem kullanılarak yazılır. Bunlara “sistem” denilebilmesi için çeşitli unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin; semboller, grafikler veya karakterler gibi bir dizi tanımlanmış öge barındırmalıdır. Ayrıca söz konusu öğelerin belirli bir topluluk ya da toplum tarafından mantıksal bir sıralaması olması ve birbirleri arasında anlaşılır olması gerekmektedir. Terminolojik olarak yazı sistemlerinin sınıflandırılması alandan alana göre farklılık göstermektedir. Ancak dar anlamı ile çoğu yazı sistemini yapısal (tipolojik) olarak kendi içerisinde üç ayrı başlık altında incelemek mümkündür: Logografik, hecesel ve alfabetik (ya da segmental).

Dili temsil eden bir yazı sistemine, Yunanca “dil” (γλῶττ-) kökünden gelen “glottografi” denir. Glottografik yazı, yazı sisteminin temel sembollerinin temsil ettiği dilsel birimlerin türüne göre alt sınıflara ayrılmaktadır. Logogram, geleneksel olarak bir kelimeyi temsil eden bir karakter olarak tanımlanır. Bir biçimbirimin telaffuzu, anlamı veya işlevi vardır (Lyovin, Kessler ve Leben, 2017: 34-35). Mısır hiyeroglifleri ve Sümer çivi yazısı gibi eski yazı sistemleri, günümüzde hala kullanılan Çince yazı sistemi logografik yazı sistemlerine örnek olarak gösterilebilir (Bkz. Görsel 2). Sembolik yazı sistemleri ne kadar güçlü olsa da çoğu yalnızca belirli bir alanda kullanılabilir.

Görsel 2: Logografik yazı sistemleri: (solda) Mısır hiyeroglifleri ve (sağda) Çin piktogramları

Kaynak: https://www.researchgate.net/figure/Logographic-writing-systems-on-the-left-Egyptian-hieroglyphics-and-on-the-right_fig4_335057672, Erişim tarihi: 17.01.2026.

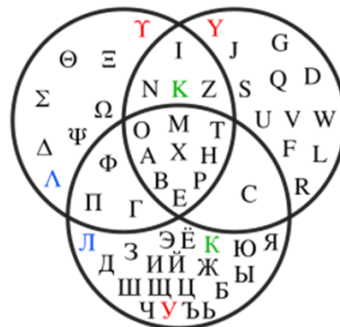
Sümer yazısında olduğu gibi, her resim yazısı başlangıçta bir kelimeyi belirledi ve daha sonra bir dizi hece sembolü geliştirdi (Naveh, 2005: 14). Hece, tipik olarak kısa bir segment dizisinden, muhtemelen önce ve/veya bir veya daha fazla ünsüz tarafından takip edilen tek bir ünlü harf veya iki ünlü harften oluşan temel fakat anlaşılması güç bir fonolojik birimdir (Trask, 1996: 345). Kısaca bir hecedeki bir sembol, genellikle bir ünsüz sesi ve ardından bir ünlü sesi veya yalnızca bir ünlü harfi temsil etmektedir. Hecesel yazı sistemlerine Japoncadaki Kana ve Katakana yazı sistemi, Miken Yunancası ve Cherokee gibi Yerli Amerikan dilleri örnek olarak gösterilebilir (Bkz. Görsel 3).

Görsel 3: Bugün kullanılan Cherokee yazı sistemi, Tablequah, Oklahoma

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Cherokee_syllabary, Erişim tarihi: 18.01.2026.

“Segment” kavramı a, s, k vb. bir sözcenin fonetik veya fonolojik düzeyde doğrusal bir dizi olarak kabul edilen en küçük birimlerden herhangi biridir (Trask, 1996: 318). Kısaca bir dilin sesbirimini temsil eden küçük bir harf grubudur. Logografik sistemlerde kelimeler ya da kavramlar tek bir karakter ile ifade edilirken hecesel sistemlerde her bir karakter bir heceyi simgeler. Segmental (ya da alfabetik) sistemlere bakıldığında ise her dilin kendi içerisinde oluşturduğu genel kurallar ve düzenlemeler vardır. Ancak bu kurallar dile bağlı olarak esneklik gösterebilir. Farklı telaffuzları olabilmesine rağmen aynı harfleri kullanan diller vardır (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1: Yunan, Latin ve Kiril harflerini gösteren Venn şeması

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Venn_diagram_showing_Greek_Latin_and_Cyrillic_letters.svg, Erişim tarihi: 18.01.2026.

Yazı sistemlerine olan ilginin artmasıyla, 1990'ların başında bir dizi sınıflandırma önerisi ortaya çıktı. Buna örnek olarak, Daniels (1990, ayrıca bkz. 1996 ve 2001) logografik, hecesel ve alfabetik sınıflandırmaların yetersiz olduğunu savunarak yazı sistemlerini daha geniş anlamda ele aldı. Oluşturulma şekline göre abugida yazı sistemleri ve ebced yazı sistemlerini ekledi. Bahsedilen logografik, hecesel ve alfabetik yazı sistemlerine ek olarak burada abugida ve ebced yazı sistemlerinin eklendiğini görmek mümkündür.

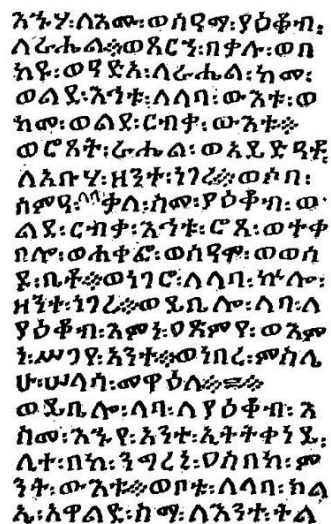
Daniels'a göre alfabe; bir dilin hem ünlü hem de ünsüz bölümlerinin, fonemlerinin tümünü veya çoğunu belirten karakterleri içerir. Ancak Batı Sami yazıları, ünlü harfleri göstermedikleri için alfabe değildir. Dolayısıyla bu alfabelerin üçüncü bir temel yazı sistemini ifade ettiğini kabul eder ve bu sistemi ebced olarak adlandırır (Daniels, 1990: 729-730). İbrani dili ve Arapça başlıca ebced yazı sistemlerindendir.

[illegible]

Görsel 4: *Orta Doğu'da kullanılan alfabelerin gelişimi*

Kaynak: <https://webpace.ship.edu/cgboer/evolalpha.html>, Erişim tarihi: 18.01.2026.

James-Germain Fevrier tarafından “yeni hece (neosyllabary)” ve Fred Householder tarafından “sahte alfabe (pseudo-alphabet)” olarak adlandırılan başka bir temel yazı tipi vardır. Daniels bu yazı sistemlerine “abugida” adını vermiştir (Daniels, 1990: 730). Abugida ve ebced arasındaki temel fark ünsüzden sonra hangi ünlünün geldiğini göstermek için temel ünsüzlere fonetik işaretler (ayırıcı im) eklenmesidir. Bu tür yazılarda ünlüler temsil edilir, ancak grafiksel olarak önceki herhangi bir ünsüze tabidir (Lyovin, Kessler ve Leben, 2017: 43). Bu yazı sistemlerine Etiyopya’da kullanılan Ge’ez alfabesi, Hindistan ve Güneydoğu Asya’da sıklıkla kullanılan Brahmi yazı ailesi örnek olarak gösterilebilir (Bkz. Görsel 5).

Görsel 5: *Ge'ez alfabesi, Eritre ve Etiyopya'nın bir abugida'sı*

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Abugida>, Erişim tarihi: 18.01.2026.

Yazı sistemleri aynı zamanda yazının yönüne göre de sınıflandırılabilir. Örneğin Latin alfabesi soldan sağa doğru okunurken, Arapça sağdan sola doğru okunmaktadır. Çin, Japonya, Kore gibi ülkelerdeki kaligraflar ise ideogramlarını yukarıdan aşağıya doğru yazmaktadır. Yazı sistemlerinin gelişimine örnek

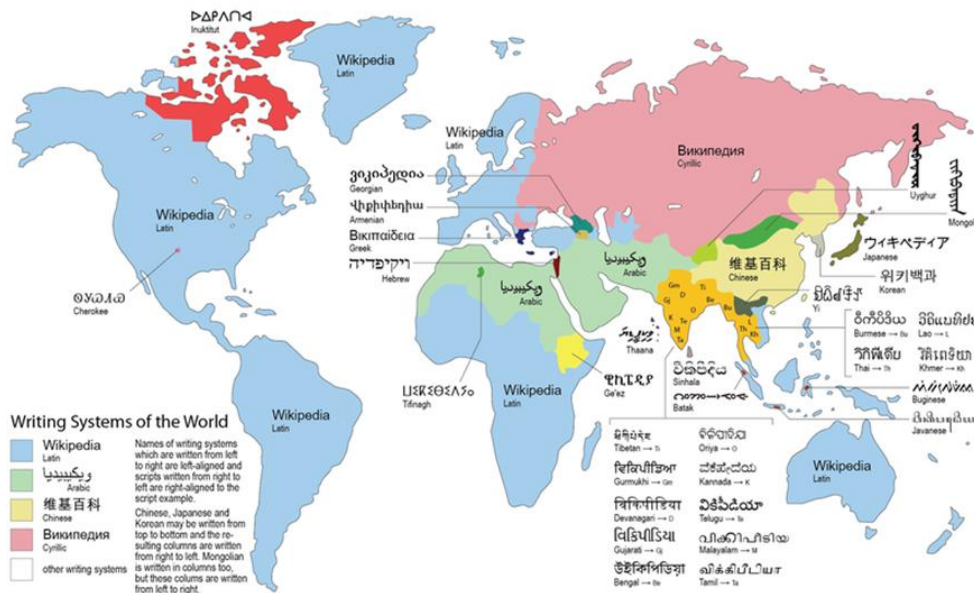
verecek olursak Japonya’da dördüncü yüzyıldan sonra Çin yazı sistemi olan Kanji karakterleri kullanılmaktaydı. Buna alternatif olarak Kana yazısı olarak nitelendirilen Hiragana, Katakana ve Romaji gibi hecesel yazı sistemleri geliştirilmiştir (Bkz. Tablo 1).

Kanji	Hiragana	Katakana	Rōmaji	English
私	わたし	ワタシ	watashi	I, me
金魚	きんぎょ	キンギョ	kingyo	goldfish
煙草 or 莨	たばこ	タバコ	tabako	tobacco, cigarette
東京	とうきょう	トウキョウ	tōkyō	Tokyo, literally meaning "eastern capital"

Tablo 1: Yunan, Latin ve Kiril harflerini gösteren Venn seması

Kaynak: <https://tokyodesposito.blogspot.com/2011/08/gettin-schooled.html>, Erişim tarihi: 18.01.2026.

Günümüzde küresel ölçekte en yaygın kullanılan yazı sistemleri incelendiğinde; Latin alfabesi, Çin karakterleri, Arap alfabesi, Devangardi ve Bengal alfabesi gibi sistemler öne çıkmaktadır. Bunların içerisinde Latin alfabesi, dünya nüfusunun yaklaşık %70'i tarafından kullanılmakta; ayrıca pek çok dilde yaygın bir şekilde benimsenmiştir. Çin yazı sistemi yaklaşık 1,3 milyar insan tarafından kullanılmaktadır. Arap alfabesi ise geniş bir coğrafik ve demografik aralıktaki kullanıcı sayısına sahiptir (Vaughan, 2025). Görsel 6'da görüldüğü üzere Latin alfabesi daha geniş bir alanda kullanılırken Çince karakterler ve Devanagardi alfabesi gibi yazı sistemlerinin kullanıldığı alan daha dardır. Bunun sebebi Çin, Hindistan gibi ülkelerin nüfus yoğunluğunun başka ülkelere oranla daha çok olmasından kaynaklanmaktadır.

Görsel 6: Maximilian Dörrbecker tarafından oluşturulan dünyada kullanılan yazı sistemleri haritası.

Kaynak: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:WritingSystemsOfTheWorld.png>, Erişim tarihi: 18.01.2026.

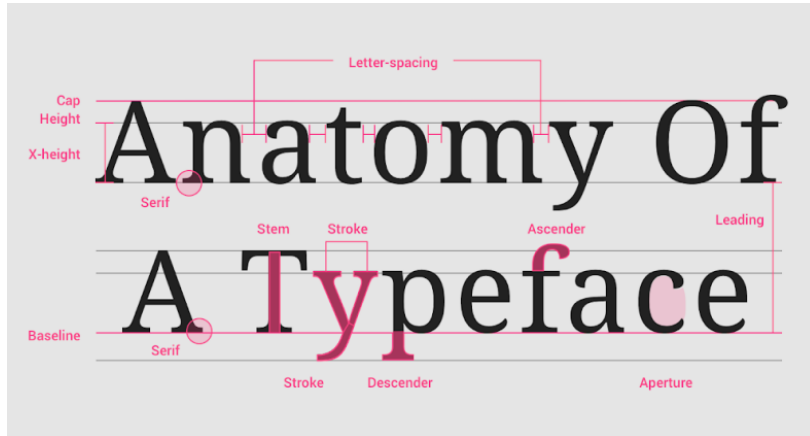
2. Biçimsel Olarak Yazı ve Tipografik Kompozisyonlar

Tipografi kavramı, tarihsel süreç içerisinde farklı araştırmacılar tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Southward (1875: 135) tipografi terimini baskı teknolojileri bağlamında ele alarak “hareketli tipler kullanılarak kelimeleri, çeşitli pigmentler, mürekkepler vb. maddeler ile kâğıt ve diğer yüzeyler üzerine baskı yapma sanatı” olarak tanımlamaktadır. Tipografi ayrıca diğer görsel unsurlarla

birlikte harflerin ve kelimelerin düzenlenmesinin, iletilmek istenilen mesajın yeniden düzenlenmesini ve çoğaltılmasını sağlar. Bunu yaparken bulunduğu ortamın teknolojik yeterlilikleri ile sınırlıdır. Sanat ve zanaat açısından yaratıcı olmanın yanı sıra belirli standartlaştırma ve metodolojiler gerektiren teknik bir unsurdur (Harkins, 2011: 14). En genel anlamı ile tipografi, harf ve kelimeleri düzenleme sanatı olarak ifade edilse de bu tanım günümüz dünyasındaki deneysel çalışmaları kapsar nitelikte olmamaktadır ve tipografiye çok geniş ve basit bir anlam yüklemektedir.

Yüzyıllar süren bir gelişimin sonucu ortaya çıkmış olan tipografi terimi; başta mesleki uzmanlık alanını, kurallar ve sistemler bütünü olarak açıklanırken günümüzde bu terim deneysel bir çalışma alanı olarak nitelendirilebilir. Zira önceki dönemlerde okunaklılık ön planda olurken tipografinin kullanış biçiminin bazı durumlarda değişkenlik gösterdiği yadsınamaz bir gerçektir. Teknoloji bu gelişimi bir üst seviyeye taşıyarak alanda önemli bir rol üstlenmiş ve tipografiye bakış açımızı önemli ölçüde değiştirmiştir.

Tipografinin sadece teknik bir üretim süreci olmadığını, aynı zamanda çeşitli kompozisyon yaratımları ve anlamsal ilişkiler bütünü içerdiği, özellikle tipografi ile ilgili çalışmalar yapan kuramcılar ve tipograflar tarafından da vurgulanmaktadır. Tschichold’a (1995: 67) göre; bir metnin her bölümü, diğer her bölüm ile belirli mantıksal bir ilişki içerisinde olmalıdır. Bu ilişkiyi yazı karakteri boyutu ve ağırlığı, satırların düzenlenmesi, renk ve fotoğraf kullanımı aracılığıyla açık ve görünür bir şekilde ifade etmek ise tipografin görevidir. Yazı karakterlerini kullanılırken çeşitli unsurlar baz alınarak seçim yapılmalı ve düzenlenmelidir (Bkz. Görsel 7). Yazı karakterinin boyutu, harf aralığı, kelime aralığı, satır uzunluğu ve aralığı, küçük ve büyük harfler vb. biçimsel unsurlara dikkat edilmesi önemlidir.

Görsel 7: Yazı karakteri anatomisi

Kaynak: <https://material.io/design/typography/understanding-typography.html#type-properties>, Erişim tarihi: 18.01.2026.

Alfabetik yazı sistemlerinin ayırt edici özelliklerinden biri majiskül (büyük harf) ve miniskül (küçük harf) ayrımıdır. Çoğu alfabe iki harf durumlu (bicameral) bir yapı gösterirken, alfabetik olmayan sistemler genellikle tek durumlu (unicameral) yapıdadır. Tarihsel açıdan majiskül biçimler birincil varyantlardır; miniskül harfler ise ilk olarak Roma yazısında ortaya çıkmış ve Karolenj miniskülü bu dönemde önemli bir aşama olmuştur (Meletis, 2024). Görsel 8’de “Minion Pro” yazı karakteri kullanılarak yazılan Tipografi sözcüğünün Latin alfabesi, Kiril alfabesi ve Yunan alfabesindeki yazım biçimi görülmektedir. Kiril alfabesi, Latin alfabesine göre farklı bir biçime sahiptir. Örneğin; Kiril alfabesi daha köşelidir ve Latin alfabesine göre daha ayrıntılıdır. Ancak harflerin genel biçimlerine bakıldığında çok da bir değişiklik göstermez, bundan dolayı iki yazı sistemi arasında tutarlılık sağlamak mümkündür. Yunan alfabesine bakıldığında ise Latin ve Kiril alfabelerindeki gibi gözle görülür serifler içermez ve diğer iki alfabaya oranla daha kaligrafik bir üslupta oluşturulduğu söylenebilir. Ancak majiskül ve miniskül harfleri baz aldığımızda her üç yazı sisteminin birbiri arasında tutarlılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Typography Типографика Τυπογραφία

Görsel 8: *Tipografi sözcüğünün Latin alfabesi, Kiril alfabesi ve Yunan alfabesindeki yazım biçimi*

Kaynak: <https://www.quora.com/How-is-it-possible-to-extend-Latin-fonts-to-scripts-such-as-Cyrillic-or-Greek-while-still-keeping-the-design-of-the-font-for-new-letters>, Erişim tarihi: 19.01.2026.

İbranice, Arapça, Çince vb. yazı karakterleri, yukarıda bahsedilen yazı sistemleri ile karşılaştırıldığında daha farklı biçimsel özelliklere sahiptir. Kesik uçlu kalemle yazılan yazı karakterleri, Uncial (Orta Çağ elyazmalarında sıklıkla kullanılan bir majüskül yazı stili), Blackletter (Gotik yazı) ya da Karolenj minisküllerinde sıklıkla kullanılmıştır. Özellikle Karolenj miniskül yazısı, Orta Çağ Avrupa'sındaki kitap üretimine kaligrafik bir standart olarak geliştirilmiştir (Ganz, 2020: 237). Görsel 9'da da görüldüğü gibi İbranice karakterler geniş uçlu (ya da kesik uçlu) kalemle yazılan yazı sistemlerine daha yakın bir biçimsel özellik göstermektedir. Ayrıca Latin alfabesinden farklı olarak İbranice'deki yatay çizgiler dikeylere oranla daha kalındır. Söz konusu farklılıklar iki dilli (bilingual) yazı karakterlerinde daha belirgin bir özellik göstermektedir.

Görsel 9: *Yazı karakterlerinin Latin alfabesi ve İbranice yazımından örnekler*

Kaynak: <https://www.eyalmrthe.nl/en-typedesign.php>, Erişim tarihi: 20.01.2026.

1960'lerde foto-kompozisyonun gelişmesi ve 1970'lerde bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ile dijital mecralarda tipografik tasarımların oluşturulması hız kazanmış, tasarımcılara daha esnek bir çalışma alanı sunmuştur. 1984'te Macintosh kullanıcı dostu ilk bilgisayarını piyasaya sürdükten sonra ise yazı üretimindeki kontrol, profesyonel dizgicilerden tasarımcılara geçmiştir (Ambrose ve Harris, 2012b: 26-27). Bilgisayarlara ek olarak cep telefonları, tabletler vb. teknolojik araçların artışı ile yazı karakterlerinin sayısı artmıştır. Sayısal ortamda kullanılan yazı karakterlerinin çoğaltılabilmesi ve ölçeklenebilir olması, farklı yazı sistemlerinin aynı ortam üzerinde kullanılmasını teknik açıdan mümkün kılmıştır. Bu durum, tipografiyi yalnızca teknik bir düzenleme problemi olmaktan çıkararak kültürel temsil ve görsel açıdan uyum gerektiren bir meseleye dönüştürmüştür. Özellikle farklı yazı sistemlerine ait karakterlerin sayısal ortamda birlikte kullanıldığı çok dilli tipografik tasarımlarda; kaligrafik gelenekler, harf biçimleri, okuma yönü ve okuma alışkanlıkları gibi kültürel farklılıklar tasarımda kullanılması gereken kararları doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda dijital tipografi, yazının sadece sayısal ortama aktarılmasını sağlayan bir araç olmanın ötesine geçmekte, kültürel kimliğin görsel bir taşıyıcısı haline gelmektedir.

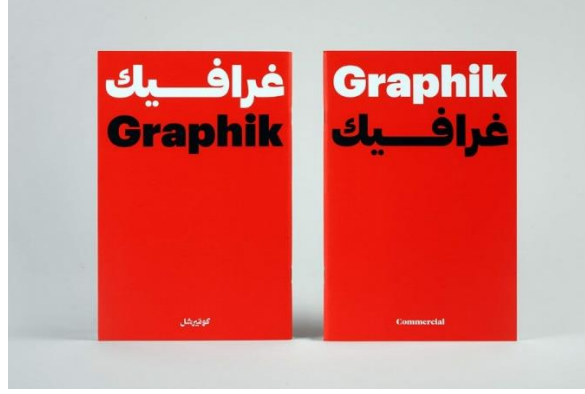
3. Çok Dilli Tipografi

Çok dilli tipografi (multilingual typography), Oxford Learner's Dictionary'ye göre “birkaç dilde yazılmış veya basılmış” olarak tanımlanmaktadır (Oxford Learner's Dictionary, 22.01.2026). Çok dilli tipografik tasarımlar oluşturulurken tasarımcılar, başta tipografik kuralları ve teknolojileri iyi bilmek durumundadır. Bu durum ise tasarımda birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Buradaki amaç yalnızca yazı karakterlerinin başka bir dile ya da yazı sistemine çevrilmesi değil, bu biçimlerin görsel iletişim tasarımı açısından yorumlanarak yeniden aktarılmasıdır. Çok dilli tipografik tasarımlar oluşturulurken tarihsel ve kültürel özellikleri de göz önünde bulundurmak önemlidir. Çünkü iki farklı dil ailesi ya da yazı sistemi üzerinde çalışırken bahsi geçen tasarımlar farklı tipografik çözümler gerektirebilir. İki farklı metin arasındaki biçimsel uyum bazen kolay sağlanabilirken bazılarında ise tamamen başka şekilde bir uygulama gerektirebilir ve yine her metnin diğerine tamı tamına uygulanabilirliği kesin bir şekilde geçerli değildir.

Codex'te yayınlanan bir makalede tasarımcı David Březina çok dilli yazı ailelerini tasarlarırken ortaya çıkan zorluklara değindi. Özellikle çok dilli yazı karakterleri tasarlanırken tasarımcıların tipografi, dilbilimi ve bilgisayar bilimi gibi alanlarda yetkinlik sahibi olmasının gereklilikleri üzerinde durdu (Březina, 2012: 24). Belirli harflere sayılar atayan çok dilli bir tipografik harf tanımlama şeması ve uluslararası standart olan “Unicode”, hem TrueType hem de OpenType yazı karakterlerinin temeli olarak kullanılır ve 100.000'den fazla harfe, ideograma ve dilsel sembole benzersiz kimlik numaraları atamıştır (Felici, 2012: 327). Başlarda internet ortamında kullanılan yazı karakterleri bir süreye kadar çok sınırlıydı, ancak “@font-face rule”un CSS2'ye (Cascading Style Sheets 2) tanımlanması ile bu durum değişti. Böylece geliştiriciler, sistem dışı yazı karakterlerini internet sitelerine ekleyebilir ve tasarımlarında kullanabilir hale geldiler. Yazı karakterlerinin bilgisayar ekranlarında görüntülenememesi ve bu yazı karakterlerinin farklı tarayıcılar tarafından kabul edilen formatlarda (TTF, EOT, WOFF, SVG) oluşturulması gerekliliği, internet ortamındaki en büyük sorunlar olarak nitelendirilebilir.

Günlük hayatımızda tipografik öğelerle sürekli karşılaşmakta, ancak bu yoğunluk çoğu zaman fark edilmeden geçmektedir. Çok dilli tipografik tasarımlar açısından değerlendirildiğinde ise son yıllarda bu tür uygulamaların belirgin biçimde arttığı ve konuya yönelik kuramsal ve tasarımsal yaklaşımların giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Örneğin, 2011 yılında Hong Kong Politeknik Üniversitesi Tasarım Okulu'nda, kültürlerarası tasarımda çağdaş tipografi kullanımı hakkında “Çok Dilli Tipografi Sempozyumu” düzenlenmiştir. Sempozyumda tipografideki geleneksel unsurların nasıl aktarılması ve çağdaş uygulamalara nasıl entegre edilebileceği üzerinde durulmuştur. Bunun gibi akademik buluşmalar, çok dilli tipografi alanında karşılaşılan biçimsel ve kültürel sorunların disiplinlerarası şekilde tartışılmasına olanak sağlamıştır. Farklı yazı sistemlerinin birlikte kullanımında ortaya çıkan okunaklılık, uyum ve kültürel temsil gibi konular, bu tarz platformlarda daha görünür hale gelmiş ve tasarım araştırmalarında yeni tartışma ortamlarının oluşmasına katkı sağlamıştır.

Bir başka örnek Christian Schwartz tarafından tasarlanan ve 2009 yılında piyasaya sürülen “Graphik” yazı karakteridir. Yazı karakteri ayrıca 2015 yılında Yunan ve Kiril alfabelerini destekleyecek şekilde genişletilmiştir (Bkz. Görsel 10). Latin alfabesi temelli geometrik bir tasarım dilinin Yunan ve Kiril alfabelerine uyarlanması, harf anatomisi, biçimsel oranlar, çizgi kalınlığı ve görsel ritim dengesi gibi çok katmanlı tipografik ölçütlerin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılar. Bu bağlamda tasarımcı hem yazı karakterinin özgün kimliğini hem de sistemsel bütünlüğünü korumaya çalışmak durumundadır. Bunları yaparken aynı zamanda alfabenin tarihsel, kaligrafik ve biçimsel özelliklerine uyum sağlamalıdır. Dolayısıyla çok dilli tipografik tasarımların oluşturulması, her yazı sistemine özgü birtakım gereklilikler barındıran bir tasarım problematiği olarak değerlendirilebilir.

Görsel 10: Wael Morcos ve Khajag Apelian tarafından tasarlanan ve Commercial Type tarafından 2017'de piyasaya sürülen *Graphik Arabic*'i sergileyen kitapçık

Kaynak: <https://www.behance.net/gallery/72001453/Graphik-Arabic>, Erişim tarihi: 20.01.2026.

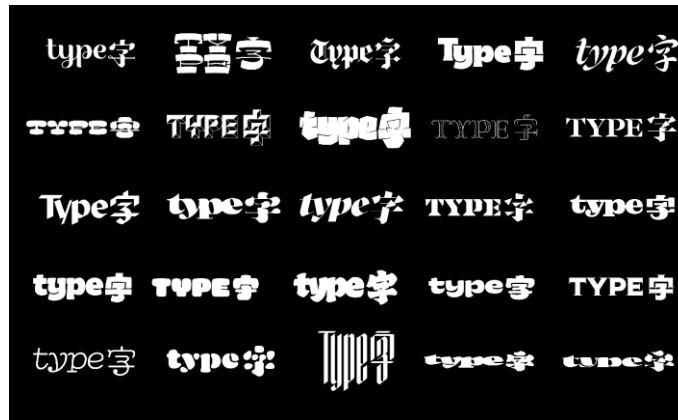
Bir başka örnek ise Tiro Typeworks tarafından oluşturulmuş Hint ve Latin alfabesini bir arada sunan yazı karakteridir (Bkz. Görsel 11). Kurucuları John Hudson ve Ross Mills'den oluşan Tiro Typeworks adlı şirket, 1994 yılından bu yana çeşitli uygulamalar ve müşteriler için özel yazı karakterleri tasarımı konusunda uzmanlaşmıştır ayrıca 1997 yılından beri çok dilli yazı karakterleri üzerinde çalışmaktadır.

samskr̥tam
தமிழ் देवनागरी
गुरुमुखी తెలుగు
ಕನ್ನಡ বাংলা

Görsel 11: Tiro Typeworks tarafından tasarlanmış Hint ve Latin alfabesi yazı tipleri

Kaynak: <https://www.commart.com/columns/multilingual-scripts>, Erişim tarihi: 20.01.2026.

Tayvanlı grafik tasarımcı ve yazı karakteri tasarımcısı olan TienMin Liao, marka tipografisi ve özel harf biçimlerinin yanı sıra Kanji/Çince yerelleştirmeye odaklanmaktadır. TienMin Liao, görsel tasarımda iki dilli yaklaşımı kullanarak, çalışmalarında iki farklı alfabenin birleşimi ile bir dizi tipografik tasarım ortaya koydu. Bu tasarımlarda ise genellikle Kanji/Çince ve Latin harflerini kullanmakta ve kısa animasyonlar oluşturmaktadır (Bkz. Görsel 12).

Görsel 12: TienMin Liao tarafından tasarlanan iki dilli tipografi (bilingual) çalışması

Kaynak: <https://medium.com/@Typeji/bilingual-lettering-1-intro-c958063f1b41>, Erişim tarihi: 20.01.2026.

Grafik semboller, sözlü bir mesajdan daha kompakt olabildikleri ve farklı dilleri konuşan insanlar tarafından eşit derecede iyi kullanılabildikleri için modern yaşamda önemli bir rol oynamaktadır (Lyovin, Kessler ve Leben, 2017: 34). Sembolik yazı sistemlerinin hitap ettiği nüfus daha fazla olsa da açıklayabildiği nesneler veya kavramlar konusunda sınırlı bir kullanım alanına sahiptir. Örneğin; havaalanına girdiğimizde çeşitli semboller ile karşı karşıya kalırız (Bkz. Görsel 13). Bu gibi mekânlarda kullanılan infografikler ve semboller, insanlarla daha kesin ve hızlı bir etkileşim içerisine girebilmek amacıyla tasarlanmıştır diyebiliriz. Çok dilli tipografiye; genelde havaalanı, turistik yerler vb. alanlarda denk gelmekteyiz. Bu durum, çok dilli tipografi kullanımını gerekli kılmaktadır. Özellikle yön gösterme amacıyla hazırlanan tabelalar, yemek yerleri, tuvaletler, ibadet yerleri gibi ortak kullanım alanlarında karşımıza çıkmaktadırlar. Bu noktada tipografinin sadece bir bilgi taşıyıcısı olmadığını, aynı zamanda kültürel kimliğin görsel bir temsili olarak işlev gördüğünü belirtmek gerekir. Çünkü “tipografi, göstergebilimsel açıdan incelendiğinde önemli anlamlar taşır. Yazı tipinin biçimi, harflerin stili ve yazının düzeni, kullanıcıda belirli duygusal ya da düşünsel tepkiler uyandırabilir” (Çiftçi, 2024: 135). Farklı alfabeler ve tipografik düzenlemeler, bu yönüyle kullanıldıkları toplumların tarihsel, estetik ve kültürel değerlerini yansıtarak bu kimliklerin yaşatılmasına katkıda bulunduğu düşünülebilir.

Görsel 13: *Tayland, Bangkok havaalanında yer alan bir tabela*

Kaynak: <https://www.flightglobal.com/air-transport/thailand-eases-domestic-flight-restrictions-from-bangkok/145253.article>, Erişim tarihi: 20.01.2026.

Sonuç

Çok dilli tipografideki farklı görsel ve biçimsel unsurlar, kültürel özellikler ve tarihsel etmenler çeşitlilikleri ve zorlukları beraberinde getirmektedir. Farklı toplumlarda ve ortamlarda gelişen yazı karakterleri farklı tipografik çözümler gerektirir. Günümüzde görsel iletişimin bu gibi sorunlara daha çabuk çözüm sağlaması önemlidir. Bunu yaparken ise önceden var olan ve temeli oluşturulmuş çeşitli sistemsel kodları ve kuralları kullanmak yeterli gelmemektedir. Özellikle farklı dil gruplarının bir arada yaşadığı ortamlarda verilmek istenen mesajın veya metnin ortak bir paydada bir arada kullanımı sağlanmalıdır.

Bu çalışma gösteriyor ki yazı sistemleri ve alfabeler her ne kadar kendi içerisinde tutarlı ve sistematik bir biçimde oluşturulsa da zaman içerisinde statik olmadığı görülebilmektedir. Kültürler ve toplumlar nasıl sürekli etkileşim içerisinde oluyorsa dil ve yazı sistemleri de birbirleri arasında etkileşime girmektedir. Özellikle küreselleşme ve çok kültürlülük neticesinde söz konusu etkileşim giderek artmaktadır. Bu da beraberinde tipografiyi ve çalışmanın ana konusunu oluşturan çok dilli tipografik tasarımların kullanım alanlarını arttırmıştır. Yazı sistemleri en geniş anlamda; logografik, hecesel ve alfabetik (ya da segmental) olarak üç başlık halinde incelense de zaman içerisinde dil bilimciler başta olmak üzere bu üç ayrımı yeterli bulmamış, bu yazı sistemlerine ek olarak ebced ve abugidayı eklemişlerdir. Bazı durumlarda ise bu beş yazı sistemi yeterli kalmamış, çeşitli türler, alt türler ve sistemler oluşturulmuştur.

Bu çalışma, çok dilli tipografi olgusunu yalnızca teknik bir üretim problemi olarak ele almak yerine, yazı sistemlerinin yapısal özellikleri, tipografik biçimlenme ilkeleri ve görsel iletişim tasarımı arasındaki ilişkiler bağlamında değerlendirmesi bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Farklı yazı sistemleri arasındaki biçimsel bağdaşımın, estetik tercihlerden ziyade yapısal tutarlılık ve algısal bütünlük ilkeleri çerçevesinde ele alınması, çok dilli tipografinin tasarım sürecindeki kavramsal konumuna açıklık getirmektedir. Farklı yazı sistemleri ve alfabeler arasındaki biçimsel bağdaşımın, yalnızca estetik tercihler doğrultusunda değil, aynı zamanda yapısal tutarlılık ve algısal bütünlük çerçevesinde ele alınması, çok dilli tipografinin tasarım sürecindeki kavramsal konumuna açıklık getirmektedir. Bu yönüyle çalışma, yazı sistemleri, tipografi ve görsel iletişim tasarımı alanları arasında disiplinlerarası bir değerlendirme oluşturarak literatürdeki kavramsal tartışmalara bütüncül bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Sonuç olarak çok dilli tipografi, teknolojinin ilerlemesi ve internet çağına geçiş ile birlikte giderek daha çok üzerinde konuşulan bir kavram olmaktadır. Tasarımcılar gerek tipografik tasarımlar oluştururken gerekse bu tasarımları başka yazı sistemleri ve dillere çevirirken çok dilli tipografinin gerektirdiği birtakım zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada tasarımcıların yapması gereken içinde bulunduğu çağın getirdiği çeşitli teknolojik imkânları doğru ve etkili bir biçimde kullanmaktır.

Kaynakça

- Altay, D. (2005). Küresel köyün medyatik mimarı Marshall McLuhan. N. Rigel (Ed.), *Kadife karanlık: 21. Yüzyıl iletişim çağını aydınlatan kuramcılar içinde* (ss. 9-74). İstanbul: Su Yayınevi.
- Ambrose, G. ve Harris, P. (2010). *Görsel grafik tasarım sözlüğü*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ambrose, G. ve Harris, P. (2012a). *Görsel tipografi sözlüğü*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ambrose, G. ve Harris, P. (2012b). *Tipografinin temelleri*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bosler, D. (2012). *Mastering type: The essential guide to typography for print and web design*. Cincinnati, Ohio: How Books.
- Březina, D. (2012). Challenges in multilingual type design. *Codex: the Journal of Letterforms*, (2), 24–33.
- Çiftci, Ö. F. (2024). Grafik tasarımda temsil olarak medya ve göstergebilim. Ö. Kum (Ed.), *Grafik tasarımda güncel yönelimler içinde*, (ss. 119-145). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Daniels, P. T. (1990). Fundamentals of grammatology. *Journal of the American Oriental Society*, 110(4), 727–731. <https://doi.org/10.2307/602899>.
- Daniels, P. T. (1996). The study of writing systems. Peter T. Daniels ve William Bright (Ed.), *The world's writing systems içinde*, (ss. 3–17). Oxford: Oxford University Press.
- Daniels, P. T. (2001). Writing systems. Mark Aronoff ve Janie Rees-Miller (Ed.), *The handbook of linguistics içinde*, (ss. 43–80). Oxford: Blackwell.
- Felici, J. (2012). *The complete manual of typography: A guide to setting perfect type*. Berkeley: Peachpit Press.
- Fleming, J. ve Honour, H. (2016). *Dünya sanat tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ganz, D. (2020). Early Caroline: France and Germany. F. T. Coulson ve R. Babcock (Ed.), *The Oxford handbook of latin palaeography içinde*, (ss. 237-261). Oxford: Oxford University Press.
- Gülensoy, T. (1989). *Orhun'dan Anadolu'ya Türk damgaları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Harkins, M. (2011). *Basics typography 02: Using type*. Lozan: AVA Publishing.
- Lyovin, A. V., Kessler, B. ve Leben, W. R. (2017). *An introduction to the languages of the world*. Oxford: Oxford University Press.
- Maigret, E. (2014). *Medya ve iletişim sosyolojisi* (H. Yücel, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 2004).
- Meletis, D. (2024). Alphabet. *Reference collection in social sciences*. Amsterdam: Elsevier. DOI: 10.1016/B978-0-323-95504-1.00013-2.
- McLean, R. (1980). *The Thames and Hudson manual of typography*. Londra: Thames and Hudson.
- Naveh, J. (2005). *Early history of the alphabet: An introduction to west semitic epigraphy and palaeography*. Skokie, Illinois: Varda Books.

Oxford Learner's Dictionary.

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/multilingual?q=multilingual>, Erişim Tarihi: 22.01.2026.

Robson, E. (2020). The ancient world. J. Raven (Ed.), *The Oxford illustrated history of the book* içinde, (ss. 26-53). Oxford: Oxford University Press.

Southward, J. (1875). *Dictionary of typography and its accessory arts*. Londra: Joseph M. Powell.

Trask, R. L. (1996). *A dictionary of phonetics and phonology*. Londra: Routledge.

Tschichold, J. (1995). *The new typography: A handbook for modern designers*. Berkeley: University of California Press.

Vaughan, D. (2025, June 13). *The world's 5 most commonly used writing systems*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/list/the-worlds-5-most-commonly-used-writing-systems>